

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ФУТБОЛНАТА ИГРА

Георги Игнатов

Зараждането на футбола – игра на топка с крак (в превод от английски „фут“ – крак, „бол“ – топка), започва от най-дълбока древност. Пет хиляди години преди нашата ера играта била въведена в обучението на китайската войска от император Чу Ких. Китайски източник от 2697 г. пр. н. е. ни запознава с играта „дау-ню“. Два отбора се състезавали пред император Чен Цзи и неговите придворни.

От войнишко упражнение китайската ритнитопка (популяризирана около 2500 г. пр. н. е. от император Хуанг Ти) се превърнала в общонародна игра, добила широко разпространение от 221 г. пр. н. е. до 618 г.

Играта, напомняща футбола, била пренесена и в Япония. Там тя става известна през 2650 г. пр. н. е. по времето на японския император Кемари, приемайки и неговото име. Тогава също имало игрище (квадратно, посипано с пясък и с дължина на страничните линии 14 м) и врати, в които играчите се стремяли да вкарат топката.

Исторически източници свидетелстват, че с топка се забавлявали и египетските фелахи.

Играта с топка „харпастон“ била известна и много популярна в древна Гърция и особено в Спарта, където спортът се ползвал с голямо уважение.

По-точно описание намираме в лексикона на Полукс (180 г. пр. н. е.), където четем за играта „епискирос“, приличаща на съвременното ръग्би. При нея началният удар се изпълнявал в центъра на игрището, разделено на две половини от средна линия. Две „партии“ с по около 15 състезатели се стремели да доведат топката в полето на противника (това била крайната цел). Топката представлявала волски мехур, натъпкан с пясък или надут с въздух и обшит с кожа. Позволено било тя да се пуска на земята и да се удря с крак.

Римляните също използвали играта „харпастум“, приличаща на древногръцкия модел, като средство за обучение на тяхната войска. За нея френският журналист Ж. Феран пише: „Това е един вид въоръжена битка. Нападащият лагер се опитва да завземе „укрепена“ и упорито защитавана точка от другия лагер. Двата отбора са съставени от почти еднакъв брой войници и се движат в ограничен с линия терен. Изискването в това упражнение е топката да стигне отвъд линията на противника. Допускат се насилствени и груби похвати. Така харпастумът закалява за битки, посочва как да се преодолява съпротива, учи на ловкост и как да се организират стратегически маневри“.

Юлий Цезар (100 - 44 г. пр. н. е.) също взел на „въоръжение“ харпастума и съдействал за разпространяването на тази привлекателна игра.

Топката от волска кожа била известна и на неговите легионери.

В стиховете на древноримския поет Марциала, живял през I век пр. н. е., също се споменава за кожена топка.

През периода на средновековието (XI – XII в.) се състезавали цели градове и села. Градските врати обикновено били крайната цел, до която трябвало да се докара топката по всевъзможен начин. В Нормандия например увлечението по играта (наричана „ля-сул“) станало толкова голямо, че жителите започнали да правят специални ограждения на прозорците, за да ги защитят от топката. Занаятчиите започнали да напускат работа, за да се включват в игрите. Правителството било принудено да издаде специален указ, предвиждащ налагането на тежки наказания (в т.ч. и затвор) на играещите „ля-сул“, но въпреки това младежта продължила да се занимава с любимата си игра.

По това време (XIV в.) във Франция била позната играта на топка „шулаш“. При нея гол се зачитал, когато топката, ударена с крак, преминела през обръч от бъчва, на който била обтегната пергаментова хартия.

Най-разпространена била играта „сул“. Съобразно неписаните правила играчите се разделяли на два лагера, които водели помежду си разгорещена борба за кожената топка, напълнена с талаш или сено. На състезателите се оказвали големи почести, а на най-изявените от тях се поднасяли различни подаръци. Дори съществувал обичай, по силата на който само играчите от отбора победител имали право да танцуват с дамите, присъстващи на състезанието.

Във Франция през 1395 г. излиза първото методическо издание по футбол – „Основи на футболното изкуство“. Негов автор е Рюксер, настоятел на манастир, който отбелязва в изданието, че е въвел „футболоманията“ в своята обител и че всеки нов монах, постъпващ в манастира, е задължен да подари на своя съсед по килия футболна топка.

Игра с крачна топка се практикувала и в Англия. Редица исторически документи разкриват, че през 217 г. в района на град Дерби келтите победили римляните в играта, която се смята за предшественик на днешния футбол.

По-късно през средните векове в Англия било популярно занимание – игра, представляваща смесица между древния и съвременния футбол. Играела се навсякъде: по ливади и празни площадки, по градове и села. Целта била топката (натъпкана с трици или слама) да бъде пренесена зад определена граница. Играта обикновено продължавала по няколко часа (при нея броят на играчите бил неограничен) и се характеризирала с много остри сблъсъци между съперниците.

В тези времена футболът се считал и за опасно политическо явление и представителите на аристокрацията непрекъснато настоявали да се забрани тази „измислица на дявола“.

През 1314 г. крал Едуард II забранява играта. „Във връзка с това, че в играта се създават много безпорядъци – се казва в едикта – за играта на голяма топка, която сама по себе си е голямо зло, противоугодна на бога, ние се разпореждаме и забраняваме от името на краля и под страх от затвор повече да се играе футбол”.

Крал Едуард III изобщо забранил всички спортове (специално футбола, броят на жертвите от които по време на състезанията превишавал вкараните голове), защото младежта се отвличала от стрелбата с лък, крайно необходима във военно време.

През 1603 г. забраната била премахната – крале и министри счели, че ще бъде по-добре народът да се занимава с футбол, отколкото с политика и въстания.

Широко разпространение играта получила през 1660 г. след поемането на престола от Чарлс II. През 1681 г. се провело първото състезание между неговите придворни и „отбора” на граф Олбимейл.

Футболът вече бил подчинен на минимум от правила. Броят на играчите се ограничил, а теренът – в границите на около 120 x 80 м. Топката се изработвала от кожа и се надувала с въздух. На края на терена се поставяли два стълба (на 1 м един от друг), които носели името „гол”. Имало и специален човек, който отбелязвал върху дървения стълб всяка вкарана топка.

В Италия през епохата на ренесанса също била много популярна играта с топка – „джоко дел калчо”. През 1490 г. във Флоренция на панаирджийския площад Санта Кроче било устроено състезание между два отбора от общината, облечени в различни облекла и състоящи се от по 27 играчи.

Според исторически източници състезанията се провеждали по определени правила: топката тежала малко повече от 100 унции (почти 300 г.), а игрището било с размери 100 на 50 м. Един от пунктовете на правилата гласял: „Играч няма право да удря своя съиграч с ръце и крака, когато последният не владее топката”.

Съдиите се намирали въвн от терена, на по-високо място и оттам наблюдавали хода на играта. Върху тяхната дейност упражнявали контрол специално назначени лица, които били упълномощени да лишават от право на съдийство онези съдии, които допускали грешки.

В сравнение със „сул“ и с английския средновековен футбол – пише Димитър Попдимитров в книгата си „История на футбола” – „калчо“ бил по-малко брутален и значително по-интересен, с определен брой играчи и определени размери на терена и с определени функции на състезателите. Някои автори смятат, продължава Попдимитров, че тези установени положения са помогнали и на вещите комисии, които през 1855 – 1856 г. са

узаконили правилата на съвременния футбол, и че всъщност италианските калчисти са преподали на човечеството първия урок: по стратегията и тактиката на този спорт.

През XV в. в Япония продължават да играят „кемари“. Състезанието се печелело от отбора, постигнал по-голям брой удари по топката, без тя да е докоснала земята.

В Америка, преди Христофор Колумб, индианците също се състезавали на игра, приличаща на футбол. Те играели с куха каучукова топка, много по-доброкачествена от кастилската.

В Средна Америка и Мексико (древните ацтеки) познавали игра с топка още от древността. Игрищата били дълги 40 и широки 15 м, оградени с висока стена.

Родина на съвременния футбол става Англия. През XIX в. играта добива голяма популярност и намира все повече привърженици сред народните слоеве. През 1815 г. се издават първите писани правила. Съгласно техните разпоредби капитанът на отбора, който печели жребия, с топката в ръка се отправя към средата на терена, където идва и противниковият състав. Капитанът пуска топката на земята и изпълнява начален удар срещу вратата на противника. Съперникът овладява топката и я връща в срещуположната посока с крак или носейки я тичешком, докато не бъде изброено до десет. На съперника е позволено да повали играча, носещ топката, по всякакъв начин. Според Жул Риме съдията се придвижвал на кон.

Играта навлиза широко в средните и висшите учебни заведения. Студентите от колежа в Итън, Хароу, Уинчестър и Шрюсбъри, по-късно и от Оксфорд и Кембридж, играят организирано, но по правила, които се различават в някои отношения. С течение на времето обаче се оформят две основни тенденции: едната изисквала топката да се удря с крак (играело се с кръгла топка), докато другата повелявала топката да се хваща и да се подава с ръка (ползвала се яйцевидна топка).

Различията в правилата затруднявали извънредно много провеждането на организирани състезания между отделните колежи. Поради това се появили първите опити за тяхното уеднаквяване. През 1848 г. се провежда конференция в Кембридж за създаване на единни правила. Тези правила стават основа за изработването на бъдещия футболен кодекс в Англия. „Началният удар се изпълнява от средата на терена. Използва се за подновяване на борбата след всеки гол, като вратите междуременно се разменят. Топката е в тъч (странично хвърляне), когато премине страничната линия – хвърля се в игрището перпендикулярно на нея. Топката е в аут, когато излезе от игрището през крайната линия. Гол се постига, когато топката бъде прокарана с крак между стълбовете и под въжето. Когато топката е поета с крак от въздуха, удар по нея може да се извърши с ръка или

с крак. Във всеки друг случай играта с ръце е забранена, освен когато топката се спира с ръка. Когато един играч удари топката, всеки негов партньор, който се намира по-близо до противниковата крайна линия, е в засада и няма право да докосва топката, преди с нея да е играл противников състезател, освен ако пред него се намират трима или повече противникови футболисти“.

Междувременно кембриджските правила се допълват и усъвършенстват, назрява идеята за създаване на център, който да ръководи футбола (вече се основават и първите футболни клубове – ФК „Шефилд“ и „Форест футбол клуб“), да изработи и правилник, задължителен за всички.

На 26 октомври 1863 г. в лондонската гостилница Фривейсън тавъри (Свободният зидар) се провежда историческа среща. Събират се капитани и представители на някои клубове от столицата и страната и учредяват футболна асоциация, в която влизат 11 клуба. Взема се решение за изготвяне на единни правила, по които да се провеждат състезанията.

Провежда се още едно разширено съвещание (на 18 ноември 1863 г.), което след оживени дискусии (най-много спорове е имало около схващането за позволената и непозволената игра) приема, че за основа на футболния кодекс следва да послужат кембриджските правила.

Създават се условия за постигане на поставената цел. **На 8 декември 1963 г.** в Кембридж се провежда ново съвещание, на което привържениците на чистия футбол решават да поставят във закона ритането през краката, спъването, задържането с ръце – изобщо да освободят футбола от грубите прийоми на игра (противниците напускат асоциацията и по-късно основават Ръгби съюз). Тази дата става рожден ден на днешния футбол.

През втората половина на XIX в. настъпва ерата на организирания футбол. Расте броят на клубовете, започват да се провеждат първенства и турнири в Англия. През 1871 г. се учредява купа, за която се борят всички отбори в страната (около 30). Важно събитие е първото състезание между националните отбори на Шотландия и Англия (0:0), проведено на 30 ноември 1872 г. в Глазгоу. През **1893 г.** се създава и първата в света съдийска организация.

На 6 декември 1882 г. представители на четирите британски асоциации – Англия, Шотландия, Северна Ирландия и Уелс (по двама души от всяка), провеждат учредително заседание, т.е. създават по същество Международен комитет по правилата, който бива утвърден окончателно през месец май 1886 г. Комитетът получава върховното право да внася изменения и допълнения в правилата, което впоследствие се разпростира върху футболните асоциации в цял свят.

За седалище на комитета е определен Лондон. От тогава до днес по традиция всяка година през месец юни той се събира на съвещание

(обикновено за 2 – 3 дни) в една от страните на Британския остров (в годините на световни първенства съвещанията се провеждат в страната домакин на първенството). Съобразно съществуващия регламент предложенията за изменение на правилата трябва да се представят в комитета най-малко 8 месеца преди неговото събиране за предварително обсъждане.

В началото Международният комитет по правилата бил доста консервативен орган и много трудно внасял съществени изменения в правилата. Едва по-късно, когато бива убеден да приеме представител на ФИФА, а през 1958 г. – и да изравни броя на неговите представители с досегашните му членове, той се превръща в действителен законодателен орган. След приемане на съответното предложение (за него трябва да гласуват 3/4 от присъстващите, имащи право на глас) Международният комитет по правилата съобщава това на ФИФА, която е задължена да уведоми членовете си най-късно до 15 юли на същата година. Решенията влизат в сила един месец по-късно, т.е. на 15 август, като състезателите от цял свят са длъжни да се съобразяват с тях, а футболните съдии – да ги съблюдават при ръководене на състезания.

След публикуването на правилата от футболната асоциация на Англия през 1863 г. в тях се внасят (отначало от същата асоциация, а от 1866 г. – от Международния комитет по правилата) 40 изменения по години, както следва:

1865 – поставя се въже на страничните греди на височина 2,44 м;
1866 – въвежда се правилото за засада, съобразно което състезател е в засада, когато между него и линията на вратата има по-малко от трима противникови играчи и топката се подава от негов съигрвач;

1869 – въведен е ударът от вратата;

1870 – забранява се блъскането на играч откъм гърба; страничното хвърляне се извършва с една ръка;

1871 – времетраенето на играта е определено на 90 мин, а броят на играчите на 11. Вратарят има право да лови топката в половината на своя отбор;

1872 – определена е големината на топката; въведен е ъгловият удар;
1874 – отборите определят свои представители за решаване на спорни положения; въведен е непрекият свободен удар;

1875 – въжето, съединяващо страничните стълбове, се заменя с греда; вратите се сменят след първото полувреме;

1878 – въвежда се употребата на свирка;

1881 – определя се съдия координатор, който съгласува дейността, на застъпниците на двата отбора. Той седе на стол във от терена, служейки си обикновено с училищен звънец;

1882 – страничното хвърляне се изпълнява с двете ръце;

1891 – застъпниците изпълняват задължения на странични съдии; въвежда се наказателният удар; на вратите се поставят мрежи;

1892 – на главния съдия се предоставя правото да решава въпросите на терена, а страничните съдии стават негови помощници. Допуска се изпълнение на наказателния удар след изтичане на редовното време;

1895 – определя се дебелината на страничната и напречната греда: не по-вече от 12 см;

1897 – наказва се умишленото докосване на топката с ръка; гол не се зачита от странично хвърляне;

1900 – играчите и помощник-съдиите не могат да влизат в игрището без разрешение на съдията;

1903 – определени са размерите на игрището; въвеждат се вратарското и наказателното поле, точката за изпълнение на наказателния удар, прекият свободен удар;

1905 – топката трябва да бъде изработена от кожа; при изпълнение на наказателен удар вратарят следва да остане на линията на вратата;

1907 – в собствената половина на игрището играчът не е в засада; екипът на вратаря трябва да се различава по цвят от екипа на останалите играчи;

1912 – вратарят може да играе с ръце само в наказателното си поле; при състезание с елиминирание, ако не е излъчен победител, времетраенето на играта се продължава;

1913 – при изпълнение на свободен удар противниковите играчи трябва да застанат най-малко на 9,15 м от топката;

1920 – няма засада след странично хвърляне;

1924 – пасивната засада не се наказва (уточнено е понятието „пасивна” засада); отбелязан гол направо от ъглов удар се зачита;

1925 – играчът е в засада, когато между него и линията на вратата има по-малко от двама противникови футболисти; изпълняващият страничното хвърляне трябва да стъпи с двете си стъпала на страничната линия;

1929 – при изпълнение на наказателен удар вратарят не трябва да си движи краката;

1931 – на вратаря е разрешено да направи с топката в ръце четири крачки (а не две както дотогава); при погрешно изпълнение на странично хвърляне се изпълнява ново хвърляне от противниковия отбор (а не непряк свободен удар);

1933 – наказателен удар може да се отсъди и за нарушение, извършено в наказателното поле, когато топката е извън него, но е в игра;

1936 – забранява се на вратаря при изпълнение на удар от вратата да получава топката в ръце от съиграч за възобновяване на играта; при

нарушаване на правилото за игрално облекло играчът се отстранява, докато поправи екипа си (не до края на срещата);

1937 – не се разрешава топката да се подава в ръцете на вратаря след свободен удар в наказателното поле; тежестта на топката е определена на 396 – 453 грама; очертава се дъга пред наказателното поле, определяща разстоянието от 9,15 м, на което трябва да застанат играчите при изпълнение на наказателни удари;

1938 – преработване на правилата (общо 17) и подреждането им по друг ред (днешния);

1939 – въвеждат се номерата на фланелките на играчите; 1951 – разрешава се топката да има бял цвят;

1958 – разрешава се смяната на контузени играчи;

1966 – вратарят има право да дриблира с топката 4 крачки (поотделно или общо), след което трябва да я ритне в игрището;

1967 – допуска се смяната на двама играчи;

1970 – въвежда се изпълнението на наказателни удари при състезания с елиминиране за определяне на крайния победител;

1982 – след като направи четири крачки с топката, вратарят може да я пусне и да играе с нея с крак, но не може да я улови: отново с ръце, преди тя да е докосната от друг играч;

1984 – когато играта бъде спряна по независещи от правилата причини в полето пред вратата, „съдийска топка” се пуска от линията на полето пред вратата в точката, която е най-близо до мястото, където се е намирала топката. При отсъждане на непряк свободен удар в полза на нападащия отбор във вратарското поле на противника, ударът се изпълнява от линията на полето пред вратата в тази точка, която е най-близко до мястото, където е извършено некоректното действие;

1985 – след като се е освободил от топката, вратарят няма право да играе с нея с ръце, преди с топката да е играл негов съиграч, намиращ се извън наказателното поле, или противников състезател. В по-късен етап се променя и правилото за четирите крачки, които трябва да направи вратаря след като е хванал топката с ръце в наказателното поле. Те се премахват и се разрешава на вратаря да направи толкова крачки, колкото пожелае, но в рамките на 5 сек.

Международният комитет по правилата извършва и тълкувания на конкретни казуси, възникнали в практиката на някои асоциации. Тези тълкувания са също така задължителни при прилагане на футболните правила.

Но да се върнем отново на английския пример. Шеметното развитие на играта на острова, създаването на съответна структура и организация в нейните първенства дават силен тласък на футбола в другите страни. Играта

все повече навлиза в бита на младежта от Стария континент (Швейцария, Белгия, Франция и др.) и Южна Америка (Аржентина, Уругвай, Бразилия). Навлиза и в дореволюционна Русия. Интересно е да се отбележи, че футболната игра не се разпространява първоначално в Москва (тя много по-късно става столица), а в пристанищни градове, като Петербург и Одеса.

През 1897 г. членовете на петербургския „Кръжок на любителите на спорта“ сформират футболен отбор, изцяло съставен от руснаци. Тогава се приема, че е поставено началото на развитието на футбола в Русия.

Със своята изследователска дейност известният съветски международен съдия по футбол Валентин Липатов доказва, че първият официален мач на руска земя се е състоял на 13 септември 1898 г.

Зачестяват и международните контакти на клубовете и националните отбори. През 1902 г. във Виена се провежда и първата международна среща между страни от континента: Австрия и Унгария, последвана от още две състезания между национални отбори: Белгия – Франция, Франция – Швейцария и др.

Възниква необходимостта от създаване на организация, която да координира проявите на националните асоциации, да ръководи и да направлява футбола в света. По инициатива на Роберт Герен (Фр) на **21 май 1904 г.** се учредява Международна организация на футболните асоциации - ФИФА.

Първи нейни членове стават асоциациите на Франция, Белгия, Холандия, Дания, Испания, Швеция и Швейцария. След една година се присъединява и Англия. Впоследствие тя на два пъти напуска организацията през 1919 г. (поради несъгласие по въпроса за аматьоризма) и през 1929 г. Завръща се окончателно в нея през 1946 г.

ФИФА доказва правото си на съществуване и постоянно укрепва своя авторитет. От 1930 г. (на всеки четири години с изключение на периода на последната световна война) тя организира световни първенства, които се ползват с изключителен интерес и допринасят извънредно много за развитието на футбола в света. Пръв носител на „Златната Нике“ става Уругвай (победил на финала Аржентина с 4:2).

През 1982 г. броят на страните, членки на ФИФА е 150, обхванати в 6 континентални конференции: Азия – 37, Африка – 42, Европа – 34, КОНКАКАФ (Северна, Средна Америка и Карибския район) – 23, Океания – 4 и Южна Америка – 10.

Във френската столица на редовния конгрес на ФИФА, българска тричленна делегация защитава заявката за членство и от 24.05.1924 г. България официално влиза в световната футболна организация.

Съюза на европейските футболни асоциации – УЕФА е учреден на **15 юни 1954 г.** по време на Световното първенство в Швейцария по инициатива

на Анри Делоне (Фр), Жоне Крахай (Бел) и д-р Оторино Бараси (Ит). В нея членуват 34 страни между, които и България. Задачата и е да организира Европейско първенство за националните отбори, за младежи до 23 г. и 21 г., за юноши, за жени, както и клубните турнири на Европа, Междуконтиненталната купа и Суперкупата.